

RIFAT N. BALI • Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a

RIFAT N. BALI 1948 yılında İstanbul'da doğdu. 2001 yılında Sorbonne Üniversitesi, Ecole Pratique des Hautes Etudes'den mezun oldu. Yayınlarının tam listesi www.rifatbali.com adresinde mevcuttur.

İletişim Yayınları 814 • Bugünün Kitapları 81

ISBN-13: 978-975-05-0049-7

© 2002 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1-12. Baskı 2002-2018, İstanbul

13. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Asena Günal

KAPAK Utku Lomlu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

RIFAT N. BALI

Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a

Yeni Seçkinler,
Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar

“Gazeteciler kendileri için Şöhretler Tapınağı da denen küçük ahşap bir mabet inşa ettiler. Gün boyunca portreleri asıp indirdikleri bu mabette, o kadar fazla gürültü yapıyorlardı ki, kendi söyledikleri bile duyulmuyordu.”

Georg Christoph Lichtenberg (1742-1799)
Susan Ratcliffe (Der.), *The Oxford Dictionary of Thematic Quotations*, Oxford University Press,
Londra, 2000, s. 209.

Anne ve babamın anısına, Beti'ye, Nedim'e, Seza'ya...

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....	11
Önsöz.....	13
Giriş.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM	
12 Eylül Askerî Darbesinden Turgut Özal'ın Ölümüne	23
SERBEST PİYASA DÖNEMİ.....	27
İthalat Serbestleşiyor.....	27
İlk Hedef: Tüketici Yaratmak.....	31
Bir Diğer Hedef: Zengin Olmak.....	33
İŞADAMININ DEĞİŞEN ÇEHRESİ.....	35
Görünmezlikten Görünürlüğe Doğru.....	35
Eski ve Yeni Zenginler Çatışması.....	38
“Biraz Kenara Çekilin: Yuppiler ve Genç İşadamları Geliyor, Dünyayı Ele Geçirecekler”.....	40
Bir My Fair Lady Hikâyesi: Yeni Kuşak İşadamı ve Yöneticinin Yaratılışı.....	44

SEKSENLİ YILLARIN SONUNDA YENİ TÜRK İNSANI PROFİLİ.....	50
"Çağdaş Erkek" ve "Çağdaş Kadın" Şartnamesi.....	50
Gençliğin Yeni Profili.....	51
İşadamı ve Yöneticinin Yeni Profili.....	53
ÖZAL'LI YILLAR SONA ERERKEN.....	56

İKİNCİ BÖLÜM

Turgut Özal'ın Ölümünden Yeni Binyıla.....	61
BABALAR VE OĞULLAR: İŞADAMLARININ EVRİMİ.....	62
<i>Kıdemli İşadamları Kıyafet Değiştiriyor.....</i>	<i>62</i>
Yeni Entelektüeller: İşadamları.....	62
Anadolu Kaplanlarının Öncüsü: Sakıp Sabancı.....	76
"Hepimiz İşadamıyız Ama Sosyalistiz!".....	77
"Bizde Marifet Çok! Reklamlara Çıkarız, Film Eleştirmenliği Yaparız!".....	79
İşadamlarının Düşünce Üretme Kulüpleri.....	81
İşadamlarının Burjuvalaşması - Mesenlik.....	92
<i>Babalarının İzinden Gidenler: Genç İşadamları.....</i>	<i>95</i>
Genç İşadamları - Girişimciler - Yuppiler.....	95
Genç İşadamlarının Kurumlaşmaları: TÜGIAD-GYİAD-Arı Hareketi.....	101
<i>İşadamı İmajının Restorasyonu.....</i>	<i>106</i>
MODERN MEKÂNLAR.....	110
Modern Sitelere Yaşam: "Çılgın Kalabalıktan Uzak".....	110
Yeni Bir Konut Modeli: Rezidanslar.....	122
Yeni Bir Binyılın Eşiğinde Geleceğin City'leri.....	123
İş Merkezleri.....	124
Yemek mekânları.....	127
Alışveriş Merkezleri.....	132

İSTANBUL'UN DEĞİŞEN YÜZÜ	134
" Bir zamanlar Pera vardı"	134
Seçkin ve Entelektüellerin Üç Gözde Mekânı: Ortaköy, Cihangir, Galata	140
"Yorgo, Kevork, Moiz! Bizleri Bırakıp Nerelere Gittiniz?"	141
LIFE STYLE: DEĞİŞEN HAYAT TARZI	146
"Yemeğimizi Afiyetle Yedik - Birer Puro Tüttürelim"	146
Soyluluğun Simgesi: Şarap	148
İşadamları ve İşkadınları Nasıl Giyinmeli?	154
Hızlı Yaşayanlar	155
" Müzik Ruhun Gıdasıdır"	158
Cep telefonsuz hayatın tadı yok!	175
SIYASETİN DEĞİŞEN YÜZÜ	181
Siyasetçiler, Bıyık ve " Sarışın Güzel Kadın"	181
Kentli Elitler Siyasete Atılıyorlar: Yeni Demokrasi Hareketi	190
" Eyvah Belediyeler Fethedildi!"	194
" Eyvah Hükümet de Fethedildi!"	198
BASININ EVRİMİ VE YENİ ARİSTOKRATLAR	202
Gazeteler	205
Dergiler	224
Yeni Aristokratlar: Köşe Yazarları	229
AMERİKA, AMERİKA!	256
Geleceğin Seçkinlerini Hazırlama Potası: Amerikan Üniversiteleri	259
New York! New York	267
" Amerikan Rüyası" nı Gerçekleştirmenin İki Yolu: Yeşil Kart ve Amerikan Vatandaşlığı	283
İstanbul'un New York'laşması	287
" Burası New York, Karşısı Üsküdar"	297

SEÇKİNLERİN SON ARZUSU:
"LÜZUMSUZ OLABİLMEK"300

YENİ TÜRK İNSANI VE "ÖTEKİ TÜRKİYE"306

Yeni Türk İnsanı İçin Şartname308

Yeni Türk İnsanı'ndan Örnekler317

Görüntüyü Bozan ve Kirletenler321

Beyaz Türkler324

Beyaz Türkler Evlerine Çekiliyor326

Beyaz Türkler - Zenci Türkler gerilimi329

Beyaz Türkler "Öteki Türkiye"yi Keşfediyor334

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"Eğlence Bitti mi?" -

Ekonomik Kriz ve Seçkinler339

SONUÇ

Fırsat Eşitliği Hülyasının İflası345

Önemli Olaylar Dizini363

Kaynakça367

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
AGIT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AKUT	: Arama ve Kurtarma Derneği
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BBC	: British Broadcasting Company
BÇG	: Batı Çalışma Grubu
BJK	: Beşiktaş Jimnastik Kulübü
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CD	: Compact Disc
CNN	: Cables National Network
Çev.	: Çeviren
DCH	: Demokratik Cumhuriyet Hareketi
Der.	: Derleyen
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DISK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokrat Türkiye Partisi
DVD	: Digital Video Disc
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
ĞİAD	: Genç İşadamları Derneği
GYİAD	: Genç Yönetici ve İşadamları Derneği
Haz.	: Hazırlayan
İPI	: International Press Institute (Uluslararası Basın Enstitüsü)
İDSO	: İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası
İHD	: İnsan Hakları Derneği
İKSV	: İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KALDER	: Türkiye Kalite Derneği
KÜSAV	: Kültür ve Sanat Vakfı
LAPD	: Los Angeles Police Department (Los Angeles Polis Dairesi)
MESS	: Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MIT	: Massachusetts Institute of Technology

NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı)
NBA	: National Basketball Association (Milli Basketbol Birliği)
NYBF	: New York Bagel Factory
NYPD	: New York Police Department (New York Polis Dairesi)
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Org.	: Orgeneral
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK	: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
PR	: Public Relations (Halkla İlişkiler)
RP	: Refah Partisi
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
STFA	: Sezai Türkeş - Feyzi Akkaya A.Ş.
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEGEV	: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TEM	: Trans European Motorway (Avrupa Otoyolu)
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TEV	: Türk Eğitim Vakfı
TGSD	: Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği
THY	: Türk Hava Yolları
TIP	: Türkiye İşçi Partisi
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TKF	: Toplu Konut Fonu
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPKK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TTOK	: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜGIAD	: Türkiye Genç İşadamları Derneği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TV	: Televizyon
TWA	: TransWorld Airlines
t.y.	: Tarih yok
VIP	: Very Important Person (Çok Önemli Kişi)
WASP	: White, Anglo-Saxon, Protestant (Beyaz, Anglo-Sakson, Protestan)
WEF	: World Economic Forum (Dünya Ekonomi Forumu)
YDH	: Yeni Demokrasi Hareketi
YPO	: Young Presidents' Organisation (Genç Başkanlar Örgütü)
YUPPIE	: Young Urban Professional Individuals (Genç Kentli Profesyonel Bireyler)

ÖNSÖZ

1980 sonrası Türkiye'si'nin geçirdiği toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik değişimin boyutları Can Kozanoğlu¹ ve Hayri Kozanoğlu'nun² öncü incelemeleri ile benzeri birkaç çalışma dışında henüz tam anlamıyla değerlendirilmemiştir.³ Bu kitabımla bu alandaki boşluğu bir nebze doldurmayı denedim. Bu kitapta yoğun bir şekilde işlenen ve âdeta bir meydan okuma-

-
- 1 Can Kozanoğlu, *Cilalı İmaj Devri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992 ve Can Kozanoğlu, *Pop Çağı Ateşi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
 - 2 Hayri Kozanoğlu, *Yuppieler, Prenslar ve Bizim Kuşak*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
 - 3 Görebildiğim kadariyle bu değişime eleştirel bakan nadir çalışmalar, dört yıllık bir aradan sonra 2001 yılında *Post Express* olarak tekrar yayına başlayan *Express* dergisinin 1994-1997 dönemi sayılarında yer alan yazılar, siyaset bilimci Nuray Mert'in yazıları (Nuray Mert, "Light adam(lar)", *Virgöl*, Kasım 2000, sayı 35, s. 44-48 / Nuray Mert, "Kel başa *New York Times*'tan tarak", 12 Mart 2001, http://www.medyakronik.com/arsiv/nmert_arv_120301.htm / Nuray Mert, "Kartpostal insanları", *Radikal*, 22 Mart 2001 / Nuray Mert, "Öteki Serdar Turgut", 29 Mayıs 2001, http://www.medyakronik.com/arsiv/nmert_arv_290501.htm) / Ayşe Öncü (Ayşe Öncü, "İstanbullular ve ötekiler", s. 117-144, Çağlar Keyder (Der.), *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*, Metis Yayınları, İstanbul 2000 içinde) ile Arus Yumul'un (Arus Yumul, "Bitmemiş bir proje olarak beden", *Toplum ve Bilim*, Bahar 2000, sayı 84, s. 37-50) makaleleri ve Hezarfen Hezryan Çelebi müstear adlı yazarın edebiyat ve entelektüel çevreleri hicveden *Aydın Muhiti* (Boyut Yayınevi, İstanbul, 1995) ve *Edebiyat Sosyeteşi Aydın Muhiti I* (Stüdyo İmge, İstanbul, 2001) çalışmalarındır.

ya dönüşen seçkincilik, Amerika hayranlığı, tüketimi methetme, halkı küçümseme gibi eğilimleri dışa vuran köşe yazıları ilk kez dört beş yıl önce dikkatimi çekti ve arşiv oluşturmama neden oldu. Arşivi oluştururken bu tür yazıların sadece bazı köşe yazarlarına has bir özellik olmayıp hem toplumsal yaşamda hem de basında geniş bir şekilde paylaşılan bir yeni eğilimin belirtileri olduğunun farkına vardım. Bu arşiv nüvesi zaman içinde *Birikim* ve *Virgöl* dergilerinde yayınlanan bir dizi makaleye dönüştü. Daha sonra *Birikim* editörlerinden Abdullah Onay'ın ilhamıyla 1980-2000 dönemini kapsayan ve yaklaşık bir yıl süren bir basın arşivi taraması sonucunda derlenen malzemeyle de bu kitap ortaya çıktı.

Bu kitapta günümüz iş ve basın dünyasının kamuoyuna mal olan isimlerine bolca rastlanacaktır. Can Kozanoğlu'nun yazılarda özel isim kullanmanın yarattığı sakıncalarla ilgili, "Yirmi sayfalık yazıda iki insan ismi geçse, asıl sözümüz, asıl derdimiz geri plana düşüyor hemen. Kim, kime, kim hakkında, ne demiş, polemik mi?"⁴ şeklindeki yerinde tespitine katılmakla birlikte bu hacimde bir araştırmayı özel isim kullanmadan hazırlamam da imkânsızdı. Bu nedenle basın ve iş dünyasının ünlü bazı isimlerine bu kitapta bolca rastlanmasının nedeni polemikler yaratmak ve dolayısıyla bu kitaba ilgiyi artırmak değildir. Tek nedeni bu kişilerin bir döneme damgasını vurmuş olmalarıdır. Bu kişiler benim çizmeye çalıştığım bir dönem panoramasında yer alan yüzlerce aktörden sadece birkaçıdır. Başka bir deyimle onlar hem bir dönemi temsil eden figürler, hem de bu kitabın hammaddesidir. Bir dönemi resmetmeye çalışırken her gün gördüğümüz ve yüzlerine aşına olduğumuz portreleri kullandım. Hepsi bu...

Araştırma safhasında İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, TBMM Kütüphanesi, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Müzesi Kütüphanesi'nden faydalandım. Bana azami derecede yardım eden bu kütüphanelerin tüm çalışanlarına, İstanbul'da

4 Can Kozanoğlu, *Yeni Şehir Notları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 15.

erişemediğim bazı kaynakları temin etmemde yardımcı olan Ömer Türkoğlu'na, arşivlerinde bulunan bazı dosyalar ile *Pazar Postası* gazetesini incelememe izin veren *Milliyet* gazetesi Bilgi ve Belge Merkezi'nden Bülent Ağaoğlu ve çalışma arkadaşlarına, henüz yayınlamadığı Mesut Yılmaz'la ilgili biyografinin bir bölümünü gönderme nezaketinde bulunarak Turgut Özal'ın "Anayasa'yı bir kere delsek ne olur?" sözünü hangi tarihte söylediğini tespit etmeme yardımcı olan Faruk Bildirici'ye, istediğim yayınları gönderme nezaketini gösteren TÜSİAD Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Ümit İzmen'e, zaman ayırıp benimle görüşmeyi kabul eden kişilere, *Birikim* dergisinin basın kesikleri arşivini cömert bir şekilde istifademe sunan, kitabın taslağını okuyup görüşlerini ileten Abdullah Onay'a, editörüm Asena Günal'a ve nihayet başta Nihat Tuna olmak üzere çalışmamı yayınlamayı kabul eden İletişim Yayınları ile kitaba emeği geçen tüm İletişim çalışanlarına candan teşekkür ederim. Yazım süreci içinde her zaman olduğu gibi desteğini esirgemeyen ve gergin anlarıma tahammül eden eşim Beti'ye ne kadar teşekkür etsem azdır.

Teşvikiye, Ocak 2002